Тож, очевидно, що навіть в умовах війни українські стартапи розширюються, знаходять нові ринки, залучають інвестиції та створюють конкурентоспроможні продукти на міжнародному ринку. Але для більш успішного розвитку інноваційної діяльності потрібно вдосконалення законодавчої бази, необхідної для подальшого розвитку інноваційної екосистеми, створення сприятливих умов для забезпечення її ефективності шляхом поєднання скоординованих дій держави, інвесторів та міжнародної спільноти.

О. Кривецький, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Скринінг іноземних інвестицій як запобіжник для національної безпеки

Наприкінці минулого 2025 р. Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України було подано законопроєкт № 14062 «Про скринінг прямих іноземних інвестицій»[15] з метою запровадження в Україні першого комплексного державного механізму обов'язкової перевірки іноземних інвестицій у стратегічні сектори, що є критично важливими для національної безпеки та економіки. У цьому документі визначено організаційні та правові засади здійснення скринінгу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) для оцінки їх впливу на національну безпеку України. Шляхом запровадження процедур перегляду угод із «стратегічними» активами, Україна прагне наблизити інвестиційно-безпекові стандарти до європейських, аби убезпечити ринок від небажаних поглинань за умов воєнного часу.

У законопроєкті закріплено ключові гарантії для інвестора – право на оскарження, захист конфіденційної інформації, можливість проведення незалежної експертизи та запобіжники проти вибіркового застосування скринінгових процедур. Саме ці елементи є особливо важливими для уникнення надмірної дискреції з боку державних органів. Автори законопроєкту зазначають, що Україна має вагомі підстави для запровадження механізму скринінгу іноземних інвестицій, адже українська держава вже зіштовхнулася з наслідками втручання та оволодіння іноземними інвесторами стратегічними підприємствами та галузями у визначених секторах економіки, що загрожує національній безпеці та інтересам України.

Процедура скринінгу включатиме визначені строки розгляду заяв, підстави для погодження чи відмови, а також можливість запровадження умовного схвалення інвестиції. Вона стосуватиметься всіх, хто бере участь у транскордонних злиттях і поглинаннях або в значних угодах із придбаннях активів у таких стратегічних секторах як енергетика, гірничодобувна промисловість, в оборонних та оборонно-технологічних компаній і підрядників, а також бізнесу, що працює з товарами подвійного призначення.

За законопроєктом перевірці підлягатимуть інвестиції до компаній, які:

– експлуатують об'єкти критичної інфраструктури (електростанції, трубопроводи, мережі водопостачання/водовідведення, аеропорти, морські та річкові порти, залізничні вузли, мости, електронні комунікації та вузли зв'язку, дата-центри, державні реєстри, платіжні системи, системно важливі банки, об'єкти охорони здоров'я/фармацевтики, продовольчу логістику, органи державного управління й оборони тощо);

– користуються металічними рудами та неметалічними корисними копалинами, що мають стратегічне значення для сталого розвитку економіки та обороноздатності держави;

– розробляють, виробляють, ремонтують, транспортують, утилізують або здійснюють

[15] Проєкт Закону про скринінг прямих іноземних інвестицій № 14062 від 07.10.2025. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57597

торгівлю товарами військового призначення чи подвійного використання.

Тобто йдеться про угоди, що надають іноземному інвестору суттєвий вплив/контроль (наприклад, придбання 25 % чи 50 % участі або активів на суму понад 10 % від вартості активів компанії) у бізнесі у сфері енергетики, комунальних послуг, видобутку, оборонного виробництва та суміжних індустрій, які підлягатимуть скринінгу.

Документом передбачено створення нового державного органу, що адмініструватиме FDI-скринінг і вестиме реєстр іноземних інвесторів, які мають подати заявку з детальними відомостями про угоду та структуру власності. Протягом максимум 90 днів орган розглядатиме заявку та прийме рішення: схвалити інвестицію, схвалити з умовами або відмовити.

А у випадку складних бізнес-проєктів консультуватиме колегіальний Комітет з оцінки впливу (представники силових і розвідувальних органів, МЗС та інших відомств), що проаналізує документи, ідентифікуючи ризики, пов'язані зі змінами структури власності та сформує рекомендацію, на базі якої уповноваженим орган видаватиметься офіційне рішення. Після його схвалення орган буде здійснювати моніторинг виконання умов інвестиції, збиратиме та аналізуватиме дані про інвесторів і щорічно до 30 червня публікуватиме зведений звіт про результати застосування механізму.

Для угоди, що відповідають порогам (наприклад, придбання понад 25 % участі або істотних активів) у чутливих секторах варто готувати розширений пакет документів і розраховувати на строк погодження до трьох місяців. Крім того, угоди можуть бути змінені або відхилені в разі виявлення ризиків безпеці, а недотримання вимог – санкціоноване за правилами проєкту. Тому під час планування значних угод в Україні іноземним інвесторам для ефективного виконання бізнес-завдань та досягнення оптимального результату потрібно буде закладати в таймінг детального розподілу дій, подій або процесів ще й регуляторну перевірку. Треба зазначити, що в разі, якщо інвестор має зв'язки з РФ, перебуває під санкціями, є громадянином РФ або протягом останніх двох років мав майнові інтереси в РФ – інвестиції не буде погоджено. А надання неправдивих чи неповних відомостей може взагалі призвести до призупинення права голосу, блокування дивідендів та визнання правочину недійсним.

На думку фахівців, формалізований процес скринінгу додає прогнозованості, а чіткі критерії дають змогу бізнесу краще оцінювати ризики.

Проте є і скептики запровадження такої процедури скринінгу ПІІ, які вважають, що законопроєкт містить низку нормативних ризиків, а саме, нечітке визначення критеріїв ризику або переліку чутливих секторів. Це, на їхню думку, може надати органу скринінгу надмірну дискрецію, що створює загрозу непослідовності рішень та затягування процедур, а також здатне негативно вплинути на інвестиційний режим української держави, зменшити привабливість юрисдикції для іноземних інвесторів та, нібито, може призвести до зменшення притоку інвестицій у країну.

Утім, судячи з досвіду європейських країн, впровадження скринінгу не стало чинником зменшення інтересу іноземних інвесторів до ЄС, а навпаки, їх кількість продовжує невпинно зростати. Тому авторами законопроєкту проаналізовано та враховано досвід держав-членів ЄС (зокрема, Польщі, Данії, Нідерландів, Норвегії та Чехії), а також Сполучених Штатів Америки щодо практики перевірки ПІІ, що не є унікальною для України. Так, у США, наприклад, перевірка угод на предмет загрози національній безпеці існує ще з 1980-х років, а у Європейському Союзі з 2020 р. діє Регламент 2019/452, яким запроваджено механізм співробітництва для перевірки ПІІ між Європейською комісією та державами-членами ЄС. І навіть після запровадження механізму скринінгу ПІІ, як ЄС, так і його держави-члени продовжують заохочувати іноземні інвестиції у країни Європейського Союзу, що закріплено в базовому документі ЄС – договорі про функціонування ЄС, а також у його численних міжнародних зобов'язаннях перед іншими державами. До речі, Регламент не зобов'язує держави-члени ЄС проводити скринінг ПІІ, але заохочує створювати

власні національні механізми. Кожна країна (а таких у Європейському Союзі близько тридцяти, що запровадили подібну процедуру) самостійно визначає правила й процедури скринінгу (включно зі строками) та вирішує, які інвестиції затвердити, затвердити з умовами або ж заблокувати. Треба зазначити, що Єврокомісія не розглядає запити інвесторів, але отримує інформацію про угоди від уповноважених органів держав-членів та може надавати свої висновки чи коментарі[16].

На засіданні Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку зазначено, що запровадження FDI-скринінгу вимагає чіткого врегулювання конфіденційності та доступу до даних. Відсутність належних гарантій може унеможливити розкриття інвесторами структури власності, а також спричинити інвестиційні спори й арбітражні претензії в разі необґрунтованих або дискримінаційних рішень органу скринінгу[17].

Отже, впровадження скринінгу прямих іноземних інвестицій є кроком до зменшення ризиків національній безпеці та спробою знайти баланс між залученням капіталу та блокуванням «токсичних» грошей. Як вже зазначалось, досягнути цього планується через фільтрацію капіталу з країн-агресорів, посилення захисту критичних технологій та даних, запобігання економічним маніпуляціям, встановлення мітигаційних заходів (тобто можливість компромісних взаємовигідних рішень для держави та бізнесу та судовий контроль).

У той же час, як зазначає керівник напряму скринінгу інвестицій Ради економічної безпеки України В. Ланда, існує багато можливих ситуацій, у яких для зменшення ризиків національній безпеці доцільно проводити скринінг інвестицій. «Але при цьому важливо пам'ятати два ключові принципи. Перший: скринінг – не єдиний механізм забезпечення економічної безпеки, і він не має дублювати функції інших механізмів. І другий – Україна потребує сотень мільярдів доларів інвестицій на відбудову, а тому цілком слушне бажання захиститися від корозійного капіталу не повинно мати наслідком складні бюрократичні процедури і "шлагбауми" для доброчесних інвесторів»[18].

Попри численні дискусії запровадження скринінгу прямих іноземних інвестицій, робить Україну прогнозованим партнером для Заходу, але при цьому спрямоване захищати її економічні інтереси.

З іншого боку, запровадження скринінгу може призвести до ухилення інвесторів від складної або непрозорої процедури, збільшення витрат на юридичний супровід та уповільнення запуску нових виробництв чи інфраструктурних проєктів. Тому в разі ухвалення закону буде визначено перехідний період для створення органу скринінгу та ухвалення підзаконних актів, а уряд уточнить процедури та роз'яснення для інвесторів. Національний режим скринінгу – це суттєва зміна інвестиційного клімату з метою, аби іноземний капітал зміцнював оборону та відновлення України, а не створював загрозу нацбезпеці. Впровадження механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій є важливим кроком на шляху до створення безпечного прогнозованого інвестиційного середовища, узгодженого зі стандартами ЄС та очікуваннями міжнародних інвесторів. Довгострокове наближення до практик ЄС і НАТО щодо скринінгу може зробити український ринок стабільнішим для доброчесних інвесторів[19].

[16] Верховна Рада готує скринінг прямих іноземних інвестицій: як це працює у ЄС і які зміни чекають на Україну. Пресцентр юридичної фірми Asters. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/verkhovna_rada_gotue_skrining_pryamikh_inozemnikh_investitsiy_yak_tse_pratsyue_u_es_i_yaki_zmini_chekayut_na_ukrainu/

[17] Контроль іноземних інвестицій, що означатиме нова система скринінгу для бізнесу. Fin.AP. URL: https://finap.com.ua/kontrol-inozemnyh-investytsij-shho-oznachatyme-nova-systema-skryningu-dlya-biznesu/

[18] Ланда В. FirePoint, морський порт та титанові активи – хто має проводити скринінг прямих іноземних інвестицій? Економічна правда. URL: https://epravda.com.ua/finances/skrining-inozemnih-investiciy-v-ukrajini-noviy-zakon-i-vikliki-2026-roku-818768/

[19] Україна запроваджує скринінг іноземних інвестицій: чи не стане це «ручним гальмом» для інвесторів. Судово-юридична газета. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/346987-ukraina-vvodit-skrining-inostrannykh-investitsiy-ne-stanet-li-eto-ruchnym-tormozom-dlya-investorov